

УДК 371.1 (477+438)

Плиска Ю. С.

ПОРІВНЯЛЬНА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ПОВЕДІНКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

У статті розглядається і аналізується порівняльна модель культурної поведінки вчителів України та Польщі. Автор розкриває соціально-педагогічні умови, зовнішні та внутрішні стимули культурно-творчої активності вчителів України та Польщі.

Ключові слова: вчитель, педагогічні закономірності, культурна активність, світогляд.

В статье рассматривается и анализируется сравнительная модель культурного поведения учителей Украины и Польши. Автор раскрывает социально-педагогические условия, внешние и внутренние стимулы культурно-творческой активности учителей Украины и Польши.

Ключевые слова: учитель, педагогические закономерности, культурная активность, мировоззрение.

The article considers and analyzes the comparative model of the cultural behavior of teachers in Ukraine and Poland. Author reveals the social and pedagogical conditions, external and internal stimuli of cultural and creative activity of teachers in Ukraine and Poland.

Keywords: teacher, teaching patterns, cultural activity and outlook.

У наших дослідженнях ми намагаємося розкрити повну психолого-педагогічну структуру культурного фактору психологічної діяльності, сформулювати педагогічні закономірності розвитку і формування суб'єктивного духовного світу педагога, вичленити соціально-педагогічні умови, зовнішні та внутрішні стимули культурно-творчої активності вчителів України та Польщі. Розв'язання багатьох психолого-педагогічних проблем навчання та виховання безпосередньо пов'язане з дослідженням тієї ланки соціальної поведінки особистості вчителя, що виражається у його вчинках, його ставленні до праці, до своїх вихованців та колег, соціальних

подій, до тих завдань, які ставить сьогодні. Проблема полягає в тому, щоб розкрити психолого-педагогічні механізми “узгодження” особистісних напрямків вчителя із загальними перспективними цілями розвитку людства. У дослідженні проблем цілепокладання та цілеформування, у розробці проблем формування життєвих планів особистості вчителя, педагогіка наближається до розв’язку поставленого глобального завдання щодо такого виховання, при якому досягається поєднання загальнолюдських цілей із завданнями особистісних цілей, коли самі загальнолюдські цілі стають особистісними (В. В. Рибалка, В. Т. Панок, Л. О. Гребінь, Л. І. Пов’якель, С. Д. Максименко, В. А. Татенко, Л. М. Карамушка, М. В. Савчин, А. Н. Лактіонов, Ю. М. Швалб, Е. Kolbowska, К. Milczacek, М. Wilkin). Саме у відшуканні цілісної моделі культурної поведінки вчителя полягає важливий резерв активізації людського чинника у досягненні суспільної мети як особистісно значущої, що забезпечує цікавість і активну позицію у творчому вирішенні поставлених перед школою завдань. Слід зазначити, що теорія виховання на відміну від теорії навчання в універсумі досліджена недостатньо. Одне з найближчих завдань полягає в тому, щоб педагоги більш активно брали участь у розробці комплексних завдань та цільових програм, включаючи психолого-педагогічні основи підвищення активності впливу на підростаючу особистість з метою корекції її духовного потенціалу.

Опис зв’язків між 11-ма основними видами культурної діяльності, а також аналіз чинників привели нас до висновку, що під поверхнею культурної активності польських і українських вчителів та особистої схожості між польською та українською моделями культурної активності основна відмінність криється в ролі, яку відіграє соціальна нерівність щодо участі в культурі обох вищезгаданих категорій.

Основне питання, яке задають автори багатьох порівняльних досліджень, стосується активності та унікальності кожного з цих професійних напрямків. Відповідь на це питання можна дати шляхом визначення спільного та відмінного в окремих рисах, таких як частота поведінки, пропорція участі визначеної позиції і т. д. Другий тип відповіді на вказане питання опирається на аналіз, який концентрує свою увагу не на мірі інтенсивності різних ознак, а швидше на описанні повідомлень, які виникають між тими ознаками. Мотивами до вирішення таких проблем є пошук причинних зв’язків

та ідентифікація механізмів, що спричиняють саме такий рівень інтенсивності окремих ознак і рис. Але не завжди вдається досягти таких цілей. Тож залишається опис зв'язків між певними ознаками й рисами, а також гіпотези, що стосуються причинних механізмів. У цій роботі ми надаємо перевагу другому з вищезгаданих типів аналізу. При цьому шукатимемо не лише одиничні зв'язки, а й зв'язки культурної участі, які лягають в основу синдрому чи групи поведінки. Поняття моделі, про яку йдеться в заголовку, означає сукупність ознак культурної активності, які виокремлюються на підставі їх емпірично утвердженої співучасті. Ця співучасть є результатом існування в суспільстві нормативних поглядів, а також об'єктивних умов, які уможливають їх реалізацію.

Моделі участі в культурі є одночасно спробою дійти до культурних поглядів і зразків. Предметом аналізу є показники 11-ти основних форм участі в культурі, що полягають у контакт з культурними установами або засобами масового переказу. Ці показники характеризували частотність контакту, а зображення їх на шкалі інтервалів вимагало лише перероблення шкали. Завдяки цьому заходу наше повідомлення розглядається як лінійний зв'язок, оскільки його виміром є коефіцієнт (r) Пірсона (далі коефіцієнт r), при цьому будуть представлені лише істотні залежності на рівні $p - 0.01$. Базовою ознакою сфери культурної активності є зв'язок окремих форм цієї активності.

Насамперед слід охарактеризувати сегменти участі в культурі, основну увагу звертаючи на відмінність серед інших показників у вчителів України та Польщі. Відвідування кінотеатрів є показником, у сфері якого виступають найбільші відмінності між вчителями обох країн. Коефіцієнт між відвідуванням кінотеатру і країною, з якої походить респондент, становить 0,31. Серед демографічних чинників найбільші відмінності мають співвідношення село – місто.

В Україні ця форма активності пов'язана зі значно меншою кількістю показників активності в культурі, ніж це досліджено серед поляків. Таким чином, можна сказати, що серед українських вчителів до кінотеатрів ходять набагато більше, тоді коли в Польщі там бувають лише ті, кого ми можемо віднести до вчительської еліти.

Схожою постає ситуація у сфері читання газет. У цьому випадку українці теж є активною групою. Читання газет тут пов'язується з меншою активністю в культурній діяльності. Ця форма активності,

як і відвідування кінотеатрів у Польщі, є більш поширеною серед мешканців міст, а в Україні ця залежність не є такою виразною.

Третій чинник, що свідчить про специфіку участі вчителів у культурі, є слухання радіо.

Оскільки в Польщі у випадку кінотеатрів та газет кількість чинників, що визначають ці форми активності, у кілька разів вища, ніж в Україні, то в ситуації з радіо ці диспропорції є ще вищими і становлять 7:2.

У Польщі частота слухання радіо залежить від рівня освіченості і є вищою для мешканців міст, в Україні вищій активності у цій сфері служить проживання в селі, а також старший вік та нижчі доходи. Отже, можна сказати, що радіо є засобом переказу, який у Польщі частіше доходить до вчителів із вищим статусом, тоді як в Україні цей процес прискорено відбувається серед сільських вчителів.

Відвідування цирку належить до тих форм культурної діяльності, які більш характерні для української моделі участі в культурі. Насамперед українці частіше відвідують цирк, і це відвідування пов'язане з театрами, галереями, музеями, філармоніями і навіть з читанням книжок. У Польщі циркове мистецтво не виступає як зразок культурної участі.

Відвідування театру належить теж до специфічних рис українського спектру культурної участі. Українці часто відвідують театри й поєднують це з різними видами активності. Специфічною ознакою української театральної публіки є її виразна суспільна характеристика, вона є молодша, більш освічена, мешкає в містах. В Україні до форм участі в культурному житті належать також естрадні концерти. Демонструють вони ті самі демографічні риси, які описані вище.

До показників, які не є дуже характерні ні для Польщі, ні для України, а відіграють в обох країнах дещо іншу роль, належить відвідування філармонії і концертів оперної музики. У Польщі ця активність є соціальною умовою, типовою для кіл з вищими позиціями щодо освіченості. У цьому сенсі вона не є специфічною для України і пов'язується з різними видами культурної активності, але не обумовлена соціально і демографічно.

Показники, що стосуються відвідування картинних галерей і музеїв, у Польщі пов'язуються з різними формами активності, вони мають більш матеріальний рівень (доходи, книгозбірні, при-

належність). В Україні, якщо йдеться про соціально-демографічні умови, ця форма культурної активності є поширеною серед старших за віком учителів із великих міст.

Великий взаємний зв'язок спостерігається між відвідуванням опери та оперети. У зв'язку з малим обсягом цих форм у культурі важко підтверджувати виразну залежність. У Польщі ці чинники пов'язані з більшою кількістю різних показників, в Україні – з меншою кількістю. Але не помітно відмінностей у сфері суспільних умов. Читання книжок в обох країнах пов'язане з багатьма чинниками культурної активності. Це один із найуніверсальніших, а значить, не залежний від територіального чинника, показників культурної активності.

Порівняльна модель рівневого порядку зацікавленості у засобах масової інформації вчителів України та Польщі (10-бальна шкала)

Форми надання інформації У – Україна П – Польща		В загальному	В середньому	Рівень активності		
				високий	середній	низький
Газети	У	2	2,65	2	2	3
	П	3	2,87	2,5	3	3
Культурні видання	У	5	6,3	7	3	3,8
	П	6	7,28	6	4	2,5
Спортивно-політичні видання	У	5,6	6	4	6	4
	П	5,4	5	6	4,8	3,86
Науково-політичні видання	У	7,8	8	7,5	6,8	5
	П	9	8,5	8	7,9	4
Технічні видання	У	9,4	9	8,6	7,8	5,2
	П	8,6	8,4	9	6,5	5
Ілюстровані видання	У	9	8,8	9	7,5	3
	П	3,9	4,2	5	5,8	6
Інші видання	У	9,5	8,7	7,8	6,8	2
	П	9,8	9,2	8,9	7,2	3
Книжки	У	8	8,2	9	8,4	2
	П	5	5,4	6,2	4,8	5
Телебачення	У	8,9	9,4	9	7	2
	П	5,6	6	4	4,5	6

Радіо	У	5,8	6,2	7	6	2
	П	3	3,4	3	3,8	6,8
Інтернет-засоби	У	5,9	6,4	6	6,2	4
	П	10	10	9	9,2	1

Найбільшими показниками в окресленні культурної активності вчителів обох країн володіє телебачення та інтернет-засоби. Це є чинники, що не залежать від будь-яких форм участі в культурі.

Оцінка будь-якої моделі рангових рівнів залежить від достовірності результатів та репрезентативності вибірки. Результатом нашого дослідження є те, що відображені у ньому показники з вищезазначеної тематики дають можливість не тільки зрозуміти, які саме джерела інформації формують культурно-світоглядні потенціали вчителів обох країн, але й вичленити ті позиції, що будуть стимулювати розширення світогляду вчителів України та Польщі.

Література:

1. Лактіонов А. Н. Координати індивідуального досвіду. – Харків, 2010. – С. 119-125.
2. Практична психологія в контексті культур / За редакцією З. Г. Кісарчука. – Київ : Ніка-центр, 2008. – С. 115-124.
3. Савчин М. Духовний потенціал людини. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – С. 17-24.
4. Ewa Narkiewicz. Niedbalec. – Zielona Góra, 1999. – S. 10-21.
5. Edukacja kulturalna. – Warszawa, 1997. – S. 104-139.
6. Stule życia i uczestnictwo w kulturze. – Warszawa, 1998. – S. 23-57.